
Юхно О. О.

Д. ю. н., професор, начальник кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАЛЬШОГО ЗАСТОСУВАННЯ І УДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Враховуючи всі різновекторні погляди на новели чинного КПК України, з об'єктивної сторони слід зазначити про їх позитив як в теоретичному, так і в прикладному значенні в цілому. Слід наголосити, окремі пропозиції щодо удосконалення КПК України 1960 року не находили в той час своєї належної реалізації за результатами багатьох досліджень, наукових вивчень та пропозицій учених, працівників практичних підрозділів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури, громадськості та ін. Прийняття чинного КПК України не в повній мірі виправдало всі ті сподівання, що було покладено на нього. Окремі його положення потребують більш чіткого визначення. В ході досліджень встановлено суперечності, а деякі з них взагалі не відповідають вимогам сьогодення [1, с. 144]. За дослідженням, неврегульованість окремих положень чинного КПК України призводить у правозастосовній діяльності сприянню до порушень посадовими особами певних його положень, що обмежує або не забезпечує надійного захисту учасників кримінального провадження. З цього приводу слід навести наукову позицію С.С. Безрукова про те, що недостатня визначеність оціночних термінів, багатозначність, неконкретизованість їх змісту, і, як правило, відсутність в законі вказівок на те, як їх слід розуміти, змушують правозастосовця розшифровувати зміст таких приписів на власний розсуд, при цьому вкладати в нього певний сенс, відповідний особистим уявленням [2, с. 4], що ми підтримуємо. З питань приведення до однозначного розуміння та удосконалення понятійного апарату КПК України слід навести позицію також І.А. Тітко, про те, що значний масив кримінальних процесуальних понять оцінного характеру міститься в імплементованих

Україною міжнародних актах загальносвітового і європейського значення [3, с. 22]. Особливо це стосується забезпечення і реалізації прав, свобод і законних інтересів особи, які навіть після підписання низки міжнародно-правових договорів і прийняття КПК України у 2012 році, не знайшли свого пропорційного закріплення і знову зорієнтовані в своїй більшості на захист насамперед підозрюваного, обвинуваченого. Так, існуюча система протидії злочинності і чинного КПК України, практично позбавлена засобів, що спрямовані на мінімізацію шкоди, яка завдається потерпілому внаслідок вчинення злочину. Адже на першому плані залишається питання забезпечення прав особі, якій оголошено про підозру, або щодо якої складено обвинувальний акт. Разом з тим, потерпілий за існуючих об'єктивних чи суб'єктивних причин, в певних випадках не має можливості в достатній мірі користуватися правовою допомогою, зокрема безоплатною, та швидко і ефективно відновити порушені права та законні інтереси [4, с. 154], що ми підтримуємо і констатуємо, що це не дає змогу в повному обсязі та справедливо реалізувати при правозастосуванні таку засаду (принцип) кримінального процесу, як змагальність. Крім цього, реалізація права на правову допомогу заснована на дотриманні засад рівності всіх перед законом. Дане положення є нормою прямої дії, тому, що закріплено в Конституції України та в ст. 10 чинного КПК України. З цих питань слід навести доречну наукову позицію В.І. Лафитського, що конституційні права і свободи є одним із факторів, що стримує нас від деспотизму, а на сучасному етапі розвитку дане питання є надзвичайно актуальним, так само як і необхідність підвищення рівня гарантованості правового положення особи [5, с. 79-85], що ми підтримуємо. У сьогоденних умовах слід надіятись на позитивні результати реформування системи МВС України і черговий раз розраховувати на реальне виконання «Кардинальної трансформації критеріїв оцінки роботи поліцейських - з кількісних на якісні», в якій про декларовано у Концепції «100 днів якості національної поліції України», що: «Національна поліція відмовляється від статистичних методів оцінки роботи підрозділів і співробітників. Для нас важливі не кількісні, а якісні показники роботи співробітників поліції», тому нам слід очікувати на беззаперечну реалізацію вказаного. Втім, як встановлено за дослідженнями вчених, на практиці реалізація вказаного не вбачається, оскільки наприкінці звітного періоду слідчих змушують до встановлення повних обставин вчинення злочину, передчасно закривати кримінальні провадження, з метою досягнення знов таки необхідних показників щодо розкриття. Нажаль, вказані факти правозастосування негативно впливають на забезпечення і реалізацію права на захист всіх учасників кримінального провадження, якість досудового розслідування, авторитет поліції серед населення, на що так розраховує керівництво Національної поліції України та працівники всіх силових відомств.

Не зважаючи на наявність певних проблем, чинний КПК України діє, але вимагає переосмислення його положень, як в теоретичному, так і в прикладному значенні, врахування різних наукових позицій вчених і пропозицій працівників практичних підрозділів, напрацювання необхідних рекомендацій щодо його удосконалення, зокрема: 1) удосконалення понятійного апарату окремих положень КПК України щодо уточнення, розширення і конкретизації визначень суттєвих для кримінального провадження і судочинства та законодавче і нормативно-правове їх закріплення; 2) проведення наукових досліджень, розробка, удосконалення і узгодження з понятійним апаратом чинного КПК України визначень та положень які не знайшли свого законодавчого в інших галузях права: законі про кримінальну відповідальність, криміналістиці, оперативно-розшуковій діяльності, судовій медицині і психіатрії та інших; 3) концептуальне законодавче закріплення, усунення прогалин і неузгодженостей між положеннями чинного КПК України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», міжвідомчих і відомчих нормативно-правових актів, що стосуються організації і проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій та координації і взаємодії із вказаних та інших питань з підрозділами досудового розслідування та іншими, як в межах Національної поліції, так і з іншими відомствами, що на сьогодні не дає ефективно і в повному обсязі ефективно використовувати можливості оперативно-розшукових підрозділів у питаннях протидії кримінальним правопорушенням та на досудовому розслідуванні; 4) приведення норм Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII до положень чинного КПК України та внесення відповідних змін і доповнень до них; 5) прийняти політичне рішення і на законодавчому рівні визначитись щодо введення в чинне законодавство «кримінального проступку», враховуючи, що у чинному КПК України це поняття закріплено, але відсутнє у законі про кримінальну відповідальність, або у будь-якому іншому законі, що суттєво перевантажує діяльність підрозділів досудового розслідування і залишає осторонь участь інших підрозділів поліції у протидії і запобіганні кримінальним правопорушенням; 6) прийняття доповнень до чинного КПК України в частині організації і процесуальної регламентації діяльності слідчих та слідчо-оперативних груп, у тому числі міжвідомчих та нормативно-правових актів із вказаних питань; 7) внесення змін і доповнень у чинний КПК України щодо пропорційності положень захисту прав, свобод і законних інтересів як сторони захисту, так і сторони обвинувачення, зокрема потерпілого, свідка, інших учасників кримінального провадження і підозрюваного, обвинуваченого та привести у відповідність з цим інші закони і нормативно-правові акти, що буде відповідати реалізації у повному обсязі засади змагальності та вимогам міжнародно-правових актів, підписаних і імplementованих в

Україні; 8) у зв'язку з реформою адміністративно-територіального устрою в країні і Національної поліції та системи правоохоронних органів України привести у відповідність до цього їх структуру і внести відповідні зміни до чинного КПК України та у інші закони і нормативно-правові акти питання щодо територіальної юрисдикції органів досудового розслідування, прокуратури і судів, зокрема поновити структуру і діяльність підрозділів транспортної поліції; 9) внести доповнення в чинний КПК України щодо більш чіткого визначення статусу понятого у кримінальному судочинстві, а також питання щодо встановлення слідчим у кримінальному провадженні причин і умов, що сприяли вчиненню злочину (останні завдання в наказах МВС і Генеральної прокуратури України нормативно закріплено); 10) на законодавчому рівні розширити статус і повноваження слідчого, зокрема надавши йому повноваження: при прийнятті рішень (узгодивши з прокурором) щодо застосування запобіжних заходів «особистого зобов'язання» і «особистої поруки», здійснення приводу, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення речей і документів, що можуть бути визнані речовими доказами у кримінальному провадженні та ін.; 11) привести до відповідності положення чинного КПК України, іншого законодавства і нормативно-правових актів України між собою та з підписаними і узгодженими міжнародно-правовими актами.

Вказане, на нашу думку, буде сприяти удосконаленню чинного КПК України і вимогам Європейського Союзу, міжнародно-правовим актам, удосконаленню та підвищенню ефективності діяльності підрозділів досудового розслідування та Національної поліції України в цілому, органів прокуратури і суду України і надасть можливість забезпечення і реалізації рівності прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному судочинстві на теренах України від кримінальних правопорушень, а також реалізації Концепції МВС України «100 днів якості національної поліції України». Втім підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропонуємо учасникам Всеукраїнської науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Література :

1. Сисоенко Г.І. Затримання особи у кримінальному провадженні / Г.І. Сисоенко // Вісник академії адвокатури України : наук. журн. - К. : ВЦ Акад. адвокатури України, 2015. - Том 12. - Число 1 (32). - С. 144 - 150.
2. Безруков С. С. Оценочные понятия и термины в уголовно-процессуальном законодательстве: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Безруков Сергей Сергеевич ; МВД РФ, Омская академия. - Омск, 2001. - 220 с.
3. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія / І. А. Тітко. - Х. : Право, 2010. - 216 с.

4. Панькевич В.М. Заходи попередження правопорушень як механізм формування надійної особистості Вісник академії адвокатури України : наук. журн. - К. : ВЦ Акад. адвокатури України, 2015. - Том 12. - Число 1 (32). - С. 151 - 161.

5. Лафитский В.И. Сумерки права: семь грехов правотворчества / В.И. Лафитский // Адвокат. – 2006. - № 2.- С. 70-86.
